

Nr 168

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående uppskov med beslut över vilande förslag till ändrad lydelse av 22 § 2 mom. och 49 § 2 mom. regeringsformen samt 1 § 2 mom., 38 § 2 mom., 45 §, 55 § 1 mom. samt 58 och 63 §§ riksdagsordningen; given Stockholms slott den 29 mars 1957.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över justitiedepartementsärenden, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF

Herman Zetterberg

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 29 mars 1957.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden ZETTERBERG, NILSSON, STRÄNG, ANDERSSON, HEDLUND, PERSSON, LINDELL, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM, NÄSGÅRD, KLING, ELIASSON, HENRIKSSON.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för justitiedepartementet, statsrådet Zetterberg, fråga om *uppskov med beslut över vilande förslag till ändrad lydelse av vissa bestämmelser i regeringsformen och riksdagsordningen* samt anför följande.

1. Ändrade bestämmelser om folkomröstning

Den svenska författningen upptar alltsedan år 1922 vissa bestämmelser om rådgivande folkomröstning. Dessa bestämmelser, som återfinns i 49 § 2 mom. regeringsformen samt 1 § 2 mom. och 38 § riksdagsordningen, innebär att Kungl. Maj:t och riksdagen genom samfällt stiftad lag äger förordna att folkets mening skall inhämtas i ärende av särskilt stor vikt. Folkomröstningen skall verkställas innan ärendet avgjorts, och efter omröst-

ningen skall ärendet behandlas i grundlagsenlig ordning. Vårt folkomröstningsinstitut är alltså för närvarande ordnat så, att det icke kan komma till användning med mindre Kungl. Maj:t och riksdagen är överens därom.

Med anledning av motioner angående ändrade bestämmelser om folkomröstning beslöt 1948 års riksdag att hos Kungl. Maj:t hemställa om utredning i ämnet. Sakkunniga med uppgift att utreda bland annat denna fråga tillkallades år 1950 och de avlämnade år 1952 betänkande angående allmän folkomröstning (SOU 1952: 7). I betänkandet föreslogs bland annat införande i regeringsformen av vissa nya paragrafer, innehållande bland annat bestämmelser angående vidgade möjligheter att få till stånd rådgivande folkomröstning. Efter att ha diskuterat olika tänkbara möjligheter att uppnå detta syfte stannade utredningen för att föreslå, att rådgivande folkomröstning skulle anställas på begäran av minst 50 ledamöter i första kammaren och 77 i den andra, d. v. s. en tredjedel av antalet ledamöter i vardera kammaren. Beträffande initiativrätten erinrade utredningen om att förslag om folkomröstning enligt gällande regler kunde bringas inför riksdagen i form av propositioner eller motioner. Utredningen framhöll, att någon ändring i vad sålunda gällde icke borde ifrågakomma. Utredningen föreslog dessutom, att de ständiga och särskilda utskotten skulle äga rätt att självständigt väcka förslag om folkomröstning i ärenden, som kommit under deras behandling.

På grundval av utredningens betänkande framlades för 1954 års riksdag proposition (nr 193) med förslag till ändring av regeringsformens och riksdagsordningens bestämmelser angående rådgivande folkomröstning. Propositionen överensstämde i sak med vad utredningen föreslagit beträffande beslutanderätten och initiativrätten. Vidare upptogs en föreskrift att närmare bestämmelser om utsättande av tid för folkomröstning samt om verkställande av sådan omröstning och vad därmed äger samband skulle meddelas i särskild lag av generell karaktär. Propositionen innefattade förslag till ändrad lydelse av 49 § 2 mom. regeringsformen samt 1 § 2 mom., 38 § 2 mom., 45 §, 55 § 1 mom. samt 58 och 63 §§ riksdagsordningen. Efter hemställan av konstitutionsutskottet (utl. nr 16) antogs vid 1954 års riksdags vårsession det i propositionen framlagda förslaget med en mindre formell jämkning av 63 § riksdagsordningen såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling. — I detta sammanhang må nämnas att vid samma riksdags höstsession antogs på hemställan av konstitutionsutskottet (bet. nr 19) såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling vissa andra ändringar i 55 § 1 mom. och 58 § riksdagsordningen; dessa ändringar har emellertid intet sakligt samband med de ändringar som föranletts av förslaget rörande folkomröstningsinstitutet.

Efter det att förslaget till ändrade grundlagsbestämmelser rörande folkomröstning behandlats vid 1954 års riksdag har enligt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 16 augusti 1954 tillkallats sakkunniga för att, utifrån en samlad översyn av demokratiens funktionsproblem, företaga en modernisering av vår författning. I direktiven för dessa sakkunniga, vilka antagit

namnet författningsutredningen, framhöll jag att det demokratiska samhälsskicket för sin livskraft fordrar att medborgarna hyser ett aktivt intresse för samhällets angelägenheter samt att en vidgad användning av folkomröstningsinstitutet därvidlag kan få betydelse. Jag hänvisade emellertid till den vilande grundlagsändringen och gav alltså på denna punkt icke något direkt utredningsuppdrag åt författningsutredningen. Jag betonade endast att folkviljan i det övervägande antalet ärenden icke kan komma till uttryck annat än genom folkets valda representanter. Medborgarnas deltagande i statslivet måste alltid huvudsakligen ske genom riksdagen.

Folkomröstningsinstitutet har i sig själv ett nära samband med formerna för folkrepresentationen. Vid en allmän översyn av författningen, och särskilt då det gäller att överväga valsystemet och riksdagens ställning, måste man därför även beakta den roll folkomröstningen är avsedd att spela. Att det likväl icke uppdrogs åt författningsutredningen att närmare överväga användningen av folkomröstning berodde givetvis därpå att, då utredningen tillsattes, det redan förelåg ett nyss antaget vilande grundlagsförslag härom.

De erfarenheter som därefter vunnits, både av 1955 års folkomröstning rörande högertrafiken och under det fortsatta arbetet med en tillämpningslag till grundlagsbestämmelserna i ämnet, har emellertid visat, att det icke kan vara lämpligt att ta slutlig ställning till folkomröstningsinstitutet, innan författningsutredningen utfört den del av sitt uppdrag som avser det representativa systemet. Författningsutredningen bör nämligen i samband därmed överväga också folkomröstningsinstitutet och bör äga frihet att framlägga de förslag rörande detta institut, vartill ett sådant övervägande kan leda.

I överensstämmelse med vad jag nu anfört har Kungl. Maj:t tidigare denna dag på min hemställdan uppdragit åt författningsutredningen att, i samband med utredningens tidigare erhållna uppdrag, jämväl överväga frågan om användningen av folkomröstningsinstitutet och pröva på vad sätt det samma bör ingå som ett komplement till det parlamentariska statsskicket. Med hänsyn härtill synes det vara lämpligast att det vilande grundlagsförslaget icke upptages till slutlig prövning redan vid innevarande års riksdag, utan på sätt riksdagsordningen medger uppskjutes till en följande riksdag. Författningsutredningen kan enligt vad jag inhämtat icke beräknas slutföra sitt arbete förrän tidigast om ett par år och jag vill därför förordna att beslut över det vilande grundlagsförslaget uppskjutes till 1960 års riksdag.

2. Ändrade bestämmelser om domförhet i regeringsrätten

Efter vissa förberedande undersökningar tillkallade chefen för finansdepartementet på våren 1955 två sakkunniga med uppdrag att verkställa utredning angående möjligheterna att begränsa tillströmningen av taxeringsmål till regeringsrätten. I skrivelse den 20 december samma år anförde utredningen, att den kunde tänkas komma fram till att prövningen av frågor om rätt att fullfölja talan hos regeringsrätten borde anförtros en avdelning av domstolen, bestående av tre regeringsråd. Ett sådant system förutsatte

dock att stadgandet i 22 § 2 mom. regeringsformen om domförhet i regeringsrätten ändrades. Ehuru utredningen då ännu ej hunnit taga slutlig ställning till frågan om tillståndsprövning, fann utredningen det dock önskvärt att förslag om grundlagsändring på denna punkt framlades för 1956 års riksdag.

Utredningens nyssnämnda skrivelse föranledde att förslag förra året framlades för riksdagen till sådan ändring av 22 § 2 mom. regeringsformen att hinder ej skulle möta mot att i allmän lag bestämma regeringsrådets antal till lägre än fyra vid handläggning av fråga om fullföljdstillstånd (prop. nr 51). Förslaget antogs av riksdagen såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling.

Den 28 december 1956 överlämnade utredningen till chefen för finansdepartementet ett betänkande angående fullföljdsbegränsning i skattemål (SOU 1957: 3). Proposition på grundval av betänkandet bör lämpligen behandlas av riksdagen i samband med det slutliga ställningstagandet till det vilande grundlagsförslaget. Det har icke visat sig möjligt att, efter vederbörlig remissbehandling, medhinna proposition i ämnet till årets riksdag. Med behandlingen av det vilande grundlagsförslaget torde därför böra anstå till nästa års riksdag.

Föredraganden hemställer härefter, att Kungl. Maj:t, med stöd av 64 § riksdagsordningen, måtte föreslå riksdagen

1) att beslut över det vid 1954 års riksdags vårsession såsom vilande antagna förslaget till ändrad lydelse av 49 § 2 mom. regeringsformen samt 1 § 2 mom., 38 § 2 mom., 45 §, 55 § 1 mom. samt 58 och 63 §§ riksdagsordningen skall uppskjutas till 1960 års riksdag; samt

2) att beslut över det vid 1956 års riksdag såsom vilande antagna förslaget till ändrad lydelse av 22 § 2 mom. regeringsformen skall uppskjutas till 1958 års riksdag.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Ulla Larsson